

Звертання у структурі спонукального речення

Питання визначення статусу звертання у структурі спонукального речення – дуже складне. У першу чергу дискутується питання про те, чи є звертання членом речення, чи самостійним реченням [5: 404-408]. У випадку трактування звертання як члена речення пропонують вважати його членом речення третього порядку. Можна також вважати звертання самостійним комунікативним типом речення [3: 197].

У результаті аналізу функціонування звертання в російській мові В. П. Пронічев висунув свою точку зору на синтаксичну природу звертання – у мові існують два типи звертання: незалежне і залежне висловлювання, що виступає частиною складного синтаксичного цілого [7: 195].

Дослідження звертання на граматичному рівні в термінах членів речення дає можливість установити, що звертання не може бути, по-перше, підметом і, по-друге, другорядним членом, тому що воно не має синтаксичного зв'язку, що характеризує зазначені члени. Для того, щоб вважати звертання членом речення, йому приписують співвідносний зв'язок з іншими членами речення. Визначення даного типу зв'язку залишається неясним і непереконливим. Отже, на граматичному рівні дослідження звертання не дало нічого нового, крім того, що воно вживається в структурі речення, а значить, воно якимось пов'язано з ним [2: 140-156].

О. О. Потєбня вважає, що звертання у структурі спонукального речення є підметом при присудку в 2-й особі наказового способу [6: 101]. Ця точка зору свідчить про інший підхід до виділення звертання. Тут проводиться аналіз звертання не в рамках речення, а в рамках висловлювання. На комунікативному рівні як займенник-підмет (2-га особа називного відмінка і 1-ша особа мн. називного відмінка), так і звертання виступають реципієнтом спонукування, і далі – агентом або суб'єктом виконання спонукування.

Отже, займенник-підмет і звертання характеризуються тими самими рисами на комунікативному рівні. Однак підмет, виражений особовим займенником, виконує тільки дейктичну функцію, тоді як звертання використовується в номінативній та апелятивній функціях. Поряд з апелятивною функцією воно може служити також засобом контактовстановлення. Не треба забувати, що звертання також передає відношення мовця (автора) до адресата і виступає його характеристикою.

Порівняємо приклади позитивної та негативної оцінки. Односкладне спонукальне речення зі звертанням представляє собою результат компресії складного речення. Наприклад, у реченні: *Come, ye ...* можна виділити дві частини – перша «*come*» < наказую їти та друга «*ye*» < я прошу у вас їти.

В односкладній структурі спонукального речення звертання, крім своїх характеристик, переймає функцію ще й займенника-підмета – виділення адресата спонукування.

Двоскладне спонукальне речення зі звертанням також виступає результатом компресії складного речення. Наприклад, у реченні: *Come, ye blessed of my Father* можна виділити «*Come, ye*» + «*blessed of my Father*». Звідси перша частина являє собою компресований варіант перформативного речення типу «я наказую вам прийти», а друга частина «я вважаю, що ви є благословенними мого батька».

Отже, у двоскладному реченні звертання, на наш погляд, додатково має кваліфікативну характеристику у випадку його вираження не власним ім'ям. Це дає можливість припустити, що звертання в двоскладному спонукальному реченні разом з особовим займенником 2-ої особи одн., двоїни і мн. утворюють групу підмета, представлену займенниковим словосполученням. У структурі спонукального речення звертання вказує на різні відношення (наприклад, соціального, вікового характеру) між мовцем і слухачем, а також вказує на реципієнта спонукування. За словами Н. Д. Арутюнової, звертання реалізує дві функції – характеристика адресата і його ідентифікація як отримувача мовлення [1: 352; 8: 78-79; 2: 140-156], а також вказує на дистантність між мовцем й адресатом мовлення (функція інтимізації) [4: 577]. На граматичному рівні звертання в односкладному спонукальному реченні виступає функціональним синонімом підмета, у двоскладному реченні воно є кваліфікатором адресата спонукування і може входити до складу групи підмета як означення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова // 2-ое изд. испр. – М.: Языки русской культуры. 1999. – I-XV, 896 с.
2. Михайленко В. В. Обращение в древнеанглийском побудительном предложении / В. В. Михайленко // Вопросы английской филологии. – Пятигорск: Пятигорский госпединститут иностранных языков, 1973. – С. 140-156
3. Михайленко В. В. Парадигма імператива (на прикладі давньоанглійської та інших давньогерманських мов) / В. В. Михайленко. – Чернівці: Рута, 2001. – 303с.
4. Николаева Т. М. От звука к тексту / Т. М. Николаева. – М.: Языки русской культуры, 2000. – 680 с.
5. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский // 7-е изд. – М.: Учпедгиз, 1956. – 511 с.
6. Потевня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потевня. – М., 1968. – Т.4. – 288 с.
7. Проничев В. М. Синтаксис обращения / В. М. Проничев. – Л.: Изд-во Ленингр. унив ер., 1971. – 88 с.
8. Hopper P. J. The Syntax of the Simple Sentence in Proto-Germanic / P. J. Hopper. – The Hague – Paris: Mouton, 1975. – 104 p.